

DANIEL SZLACHTA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

ARCYBISKUP DAMIAN ZIMOŃ – „BISKUP BEZROBOTNYCH”

ARCHBISHOP DAMIAN ZIMOŃ –
“THE BISHOP OF THE UNEMPLOYED”

ABSTRACT:

Po II wojnie światowej nastąpił gwałtowny rozwój przemysłu na Górnym Śląsku. Wskutek tego powstały nowe miasta, które stały się ośrodkami przemysłu ciężkiego. Najmocniej rozwinęło się górnictwo. Po upadku komunizmu nastąpiło przejście do gospodarki rynkowej. Skutkiem tego była restrukturyzacja przemysłu i likwidacja zakładów pracy. Doprowadziło to do wzrostu bezrobocia. Problem ten zauważał także arcybiskup katowicki Damian Zimoń, który w 2001 r. opublikował dokument pod tytułem *Kościół katolicki na Śląsku wobec bezrobocia*. Temat bezrobocia był także poruszany podczas pielgrzymek stanowych do sanktuarium Matki Bożej w Piekarach Śląskich. Stąd też arcybiskupa katowickiego można nazwać „biskupem bezrobotnych”.

After World War II, there was a rapid development of industry in Upper Silesia. As a result, new cities were built, which became centers of heavy industry. Mining developed the most. After the fall of communism, there was a transition to a market economy. This resulted in the restructuring of industry and the liquidation of workplaces. This led to an increase in unemployment. This problem was also noted by the Archbishop of Katowice Damian Zimoń, who in 2001 published a document entitled *Catholic Church in Silesia in the face of unemployment*. The topic of unemployment was also raised during state pilgrimages to the shrine of Our Lady to Piekary Śląskie. That is why the Archbishop of Katowice can be called the “bishop of the unemployed”.

Biskup Damian Zimoń od 1985 r. był piątym ordynariuszem diecezji katowickiej jako następcą biskupa Herberta Bednorza. Szczególne znaczenie w działalności duszpasterskiej „biskupa robotników” miały majowe pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców do Matki Bożej Piekarskiej. Nowy rządca diecezji katowickiej objął diecezję w nowej rzeczywistości społecznej, jaka nastąpiła po wprowadzeniu stanu wojennego. Początkowo ówczesna władza dawała się we znaki¹. Arcybiskup Zimoń w wywiadzie rzece wspomina, że „system był jak umierający koń, który

¹ Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem przeprowadzona przez autora artykułu 13 XII 2013 r. (w zbiorach autora). Rozmowa z arcybiskupem Wiktoorem Skworcem przeprowadzona przez autora artykułu 3 IV 2014 r. (w zbiorach autora); D. Zimoń, *Zostawiam Wam moją nadzieję*. Rozmowa z A. Petrową Wasilewicz i ks. A. Wuwerem, Kraków 2017, s. 193-195.

może jeszcze kopnąć, i to silnie, i nadal dotkliwie dawał się we znaki, także Kościołowi”².

Sytuacja społeczna i polityczna uległa zmianie wskutek przemian 1989 r. Owocem tego było przejście do gospodarki rynkowej z gospodarki centralnie sterowanej. Negatywnym skutkiem zmian gospodarczych był wzrost bezrobocia, które na Śląsku stało się szczególnie dotkliwe z powodu restrukturyzacji przemysłu i likwidacji kopalń. Problem ten był dostrzegany przez Kościół na Górnym Śląsku. Owocem tego był list społeczny arcybiskupa Damiana Zimonia pod tytułem *Kościół katolicki na Śląsku wobec bezrobocia*. Owocem refleksji nad tym zagadnieniem jest także książka *Pochylmy się nad bezrobociem*, która jest komentarzem do tego dokumentu.

Celem niniejszego artykułu jest omówienie nauczania arcybiskupa Zimonia dotyczącego problemu bezrobocia. W przywołanych publikacjach oraz wystąpieniach arcybiskupa katowickiego problem ten jest omówiony bardzo szeroko. Szczególnie często problem ten był poruszany podczas pielgrzymek stanowych do Piekar Śląskich. Ważnym elementem posługi biskupiej arcybiskupa katowickiego jest jego dotychczasowe doświadczenie duszpasterskie. Z pewnością jego działalność na rzecz walki z bezrobociem przyczyniła się do tego, że dzień 1 maja jest obchodzony jako dzień modlitw za bezrobotnych, których patronką od 2003 r. jest św. Barbara³.

1. Postać piętego biskupa katowickiego

Damian Zimoń urodził się 25 października 1934 r. w Niedobczycach jako pierwsze dziecko w rodzinie górnika Ryszarda Zimonia i Anny z domu Kuźnik.

² Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem...; *Ciągle tonę i chwytam Jezusa. Z arcybiskupem Damianem Zimoniem rozmawia A. Petrowa Wasilewicz i ks. J. Szymik*, Katowice 2002, s. 150-151.

³ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002² [dalej: KKK], nr 2436; Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens* (1981) [dalej: LE], nr 18; Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem...; D. Zimoń, *Bezrobocie jako wyzwanie duszpasterskie. Wykład wygłoszony 20 października 2001 w Akademii Ekonomicznej w Katowicach*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Kurii Metropolitalnej w Katowicach” [dalej: WA] 69 (2001), nr 10, s. 464-465, 468; tenże, *Drogą Kościoła jest człowiek. Kościół katowicki wobec problemów społecznych w latach 1985–1995*, Katowice 1995, s. 75-77; tenże, *Pochylmy się nad bezrobociem*, Katowice 2002, s. 112-113, 134; tenże, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 55, 57-59; tenże, „Przywracajmy nadzieję ubogim” – oto zadanie dla Kościoła na Śląsku, w: *Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2006* [dalej: SK], Katowice 2005, s. 29-32; *Komunikat biskupów polskich na temat bezrobocia*, WA 69 (2001), nr 3, s. 163-164; D. Zimoń, *Słowo metropolity katowickiego z okazji dnia modlitw w intencji bezrobotnych w dniu 4 grudnia w święto św. Barbary*, WA 71 (2003), nr 11, s. 652-653; tenże, *Homilia na Mszy Świętej ku czci św. Barbary. Knurów, Parafia MB Częstochowskiej, 30.11.2003 r. (transmisja przez TV Polonia)*, WA 71 (2003), nr 11, s. 649; W. Skworc, *Dziś wchodzimy w czas Adwentu. Słowo pasterkie na Adwent 2011 roku*, WA 79 (2011), nr 11, s. 456-457; A. Wuwer, D. Szlachta, *De profundis ad te clamamus. Świat górników w radiowych i telewizyjnych homiliach biskupów katowickich na uroczystość św. Barbary (1983–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017 (Zróżdła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 20), s. 177, 231; M. Łuczak, *Teologia społeczna w Kościele katowickim 1925–2010*, Częstochowa 2013, s. 409-410, 427.

W rodzinnej miejscowości rozpoczął swoją edukację, a w 1948 r. został uczniem Liceum im. Powstańców Śląskich w Rybniku (obecnie I Liceum Ogólnokształcące). W 1952 r. przyszły biskup katowicki zdał egzamin dojrzałości i wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Święcenia prezbiteratu otrzymał 21 grudnia 1957 r. w Katowicach z rąk bp. Juliusza Bieńka⁴. Po święceniach ks. Damian Zimoń pracował jako wikariusz w parafiach: św. Marii Magdaleny w Tychach (do 1962 r.), Narodzenia NMP w Pszowie (do 1966 r.) oraz św. św. Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach. W ostatniej z wymienionych parafii był także duszpasterzem akademickim. W 1967 r. został on wikariuszem adiutorem parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach⁵.

W październiku 1969 r. ks. Damian Zimoń został wicerektorem Śląskiego Seminarium Duchownego. Równocześnie podejmował dalsze studia. W 1971 r. uzyskał magisterium na KUL, a na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie uzyskał stopień licencjata oraz obronił rozprawę doktorską pod tytułem *Uczestnictwo wiernych we Mszy Świętej na ziemiach polskich w XIX wieku w świetle modlitewników i podręczników liturgicznych*, której promotorem był ks. prof. Wacław Schenk⁶.

W 1975 r. bp Herbert Bednorz mianował ks. Damiana Zimonia proboszczem parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach. W latach 1975–1982 pełnił obowiązki dziekana dekanatu Katowice Północ. Był przewodniczącym Diecezjalnej Komisji Liturgicznej, członkiem Rady *Pro Disciplina Seminarii* oraz przedstawicielem diecezji podczas I Synodu Prowincji Krakowskiej. Wykładał liturgikę w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie i Katowicach. Współpracował także z tygodnikiem „Gość Niedzielny”, w którym był także członkiem Kolegium Redakcyjnego⁷.

3 czerwca 1985 r. ks. dr Damian Zimoń został mianowany ordynariuszem diecezji katowickiej. Kanoniczne objęcie diecezji miało miejsce 18 czerwca, a sakrę

⁴ Życiorys J.E. Księdza Biskupa Nominata dra Damiana Zimonia, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Katowicach” [dalej WD], 53 (1985), nr 7, s. 224-225; *Ciągle tonę...*, s. 7, 11, 40-41, 57-59, 61, 72-76, 79-84; D. Zimoń, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 138-147, 151; J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999, s. 125-127, 426, 472-473; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego. W 25. rocznicę sakry biskupiej Metropolity Katowickiego abp. Damiana Zimonia*, red. B. Pietyra, K. Kukowka, Katowice 2010, s. 132-133; D. Lubina-Cipińska, *Ziemia z uśmiechu Boga. Rozmowy o Górnym Śląsku*, Katowice 2006, s. 236-237.

⁵ *Ciągle tonę...*, s. 17, 109-120; D. Zimoń, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 147-150; J. Myszor, *Historia...*, s. 426; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 142; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017 (Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 17), s. 60.

⁶ *Ciągle tonę...*, s. 97, 100-101, 128-131; J. Myszor, *Historia...*, s. 426-427, 473; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 132, 142; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 60-61.

⁷ *Ciągle tonę...*, s. 120-128, 202; D. Zimoń, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 147-148; J. Myszor, *Historia...*, s. 426, 473, 592; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 142; A. Grajewski, *Twój Gość. 85 lat „Gościa Niedzielnego”*, Katowice 2008, s. 124.

biskup nominat przyjął dnia 29 czerwca 1985 r. w katowickiej katedrze Chrystusa Króla. Głównym konsekratorem był kard. Józef Glemp – prymas Polski, a współkonsekratorami byli: abp Jerzy Stroba z Poznania oraz kard. Franciszek Macharski z Krakowa. Ingres do katedry Chrystusa Króla w Katowicach miał miejsce 30 czerwca tego roku. Zawołaniem biskupim nowego ordynariusza stały się słowa z 1 Listu św. Pawła Apostoła do Koryntian (1 Kor 1,23-25): *Praedicamus Christus Crucifixum* (Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego). W swoim herbie nowy biskup katowicki umieścił znak ryby oraz herb Odrowąż⁸.

25 marca 1992 r. papież Jan Paweł II ogłosił bullę papieską *Totus Tuus Poloniae populus*, a bp Damian Zimoń został podniesiony do godności arcybiskupa metropolity katowickiego. W Konferencji Episkopatu Polski był współprzewodniczącym Zespołu Roboczego ds. Wydawnictw i Czasopism Rządu PRL i Episkopatu Polski. Oprócz tego wchodził m.in. w skład Rady Stałej, a w latach 1989–2006 kierował Komisją Duszpasterską. Obecnie jest opiekunem Duszpasterstwa Głuchych w Polsce, należy do Komisji Duchowieństwa i Rady ds. Ekumenizmu⁹.

W pierwszych latach swojej posługi biskupiej bp Damian Zimoń mierzył się z konfliktem na linii państwo–Kościół, który pomimo zawieszenia stanu wojennego dawał się we znaki. Stąd w nauczaniu społecznym abp. Zimonia można mówić o kontynuacji nauczania bp. Herberta Bednorza. W późniejszych latach nastąpiła korekta w nauczaniu bp. Zimonia, która była spowodowana przemianami społecznymi 1989 r. i obradami okrągłego stołu. Skutkiem tego było pojawienie się nowych problemów społecznych, które nieznane były w epoce PRL-u. Stąd biskup katowicki szukał sposobów na ich rozwiązanie oraz miejsca Kościoła na Górnym Śląsku w nowej rzeczywistości. Owocami działalności arcybiskupa katowickiego były, m.in.: utworzenie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, rozwój działalności charytatywnej w ramach Caritasu, utworzenie Funduszu im. bł. Emila Szramka oraz Ośrodków Edukacji Młodzieży *Kana*. Za działalność na rzecz lokalnego Kościoła otrzymał wiele nagród i wyróżnień. Jest także doktorem honoris causa Uniwersytetu Śląskiego oraz honorowym obywatelem Rybnika, Tychów, Piekar Śląskich, Rudy Śląskiej, Chorzowa i Katowic¹⁰.

⁸ H. Piecha, F. Szpor, *Konsekracja*, WD 53 (1985), nr 7, s. 230-234; tenże, *Ingres. Niedziela 30 czerwca*, WD 53 (1985), nr 7, s. 241-244; D. Zimoń, *Przemówienie biskupa katowickiego w dniu ingresu do katedry*, WD 53 (1985), nr 7, s. 247-249; D. Zimoń, *Przepowiadać Chrystusa*, Katowice 1989, s. 13-19; *Ciągle tonę...*, s. 51, 147-150, 152-153, 198; tenże, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 25-28, 31, 148; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 133-139; K.R. Prokop, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła katowickiego (1925/1926–2005/2006)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” [dalej SSHT] 39,2 (2006), s. 401-402; J. Myszor, *Historia...*, s. 425, 427.

⁹ Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem...; *Ciągle tonę...*, s. 51-52, 154; tenże, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 20-21, 125-126; J. Myszor, *Historia...*, s. 599-602; tenże, *Zarys historii archidiecezji katowickiej*, SK 2005, s. 43-44; A. Grajewski, *Twój Gość...*, s. 165, 168; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 9-11, 132, 142.

¹⁰ W. Skworec, *Dziś wchodzimy w czas Adwentu...*, s. 457; *Ciągle tonę...*, s. 182-187; tenże, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 34-40, 42-43; M. Sudnik-Paluch, *Mecenas w mitrze*, „Gość

29 października 2011 r. abp Damian Zimoń przeszedł na emeryturę, nie przestał jednak działalności duszpasterskiej. Nadal jest aktywny, odwiedza parafie i głosi kazania. Arcybiskup Damian Zimoń jest autorem kilku książek, wielu artykułów publikowanych, m.in. w „Gościu Niedzielnym”, „Śląskich Studiach Historyczno-Teologicznych”, „Ateneum Kapłańskim” i „Tygodniku Powszechnym”. Wiele tekstów jego autorstwa jest poświęconych tematyce liturgicznej oraz katolickiej nauce społecznej¹¹.

2. Arcybiskup Damian Zimoń a problem bezrobocia na Górnym Śląsku

1.1. Ogólny kontekst problemu

Wpływ na postugę abp. Damiana Zimonia miały problemy społeczne i polityczne w Polsce, które na Śląsku były szczególnie widoczne. Pod koniec lat osiemdziesiątych XX w. nadal miał miejsce napływ ludności z innych regionów Polski. Powodem tego stanu rzeczy był rozwój przemysłu na tym terenie. Jednakże budownictwo mieszkaniowe nie rozwijało się już tak mocno, jak w okresie posługi bp. Bednorza. Poza tym mieszkania nie były najwyższej jakości z powodu usterek i wad konstrukcyjnych (krzywe ściany, wadliwa instalacja wodna). Biskup Damian Zimoń poruszył ten problem kilkakrotnie podczas obu pielgrzymek stanowych do Piekar Śląskich. Podczas pielgrzymki mężczyzn w 1987 r. mówił: „Życie rodzinne w Polsce cierpi z powodu katastrofalnego braku mieszkań. Liczba oczekujących na mieszkania w samych Katowicach przekracza 35 tys. osób. Czas oczekiwania na własne lokum nie ulega skróceniu”¹².

Wskutek intensywnego rozwoju górnictwa i hutnictwa oraz gęstości zaludnienia doszło do katastrofy ekologicznej na tym terenie. Ówczesne władze pomijały problem zanieczyszczenia środowiska oraz chorób z nim związanych. Dlatego bp Damian Zimoń w 1986 r. opublikował dokument poświęcony tej tematyce¹³.

Katowicki” [dalej: GK] nr 46 (1031) z dnia 20.11.2011 r., s. 7; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 60-63; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 58-60, 84, 133.

¹¹ *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 143. Dla przykładu zob. D. Zimoń, *Świętowanie w życiu parafialnym przez uczestnictwo we Mszy Świętej na ziemiach polskich w XIX w.*, w: *Świętowanie niedzieli w aspekcie społeczno-etycznym*, red. A. Wuwer, Katowice 2013, s. 15-21; tenże, *Etyczny wymiar bezrobocia*, SSHT 36,1 (2003), s. 5-11; tenże, *Sytuacja socjalna Polski na przykładzie Górnego Śląska jako wyzwanie duszpasterskie*, SSHT 37,1 (2004), s. 5-16.

¹² Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis* (1987) [dalej: SRS], nr 17; D. Zimoń, *Słowo wstępne biskupa katowickiego Damiana Zimonia*, WD 55 (1987), nr 5, s. 243; tenże, *Kościół katolicki na Śląsku wobec bezrobocia*, red. A. Wuwer, P. Kurzela, Katowice 2001, s. 20; tenże, *Pochylmy się...*, s. 38; *Ciągle tonę...*, s. 37-38, 154-156; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 177. Zob. także T. Miller, *Górnicy Zdrój, czyli jak z wioski zrobić miasto*, „Biuletyn IPN” 2 (2002), nr 13, s. 48-49; B. Tracz, *Niezrealizowane postulaty. Strajkowe lato 1988 roku w województwie katowickim*, tamże 9 (2017), s. 115-117.

¹³ Zob. D. Zimoń, *List pasterski z okazji wspomnienia św. Franciszka z Asyżu na niedzielę 28 IX 1986 r.*, WD 54 (1986), nr 9, s. 15-19; tenże, *Przepowiadać Chrystusa...*, s. 259-263; tenże, *Drogą Kościoła jest człowiek...*, s. 194-199; *Ciągle tonę...*, s. 151-152. Zob. także T. Miller, *Górnicy Zdrój...*, s. 50-51; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 318-330.

Często pojawiały się problemy związane z pracą, o których mówił wcześniej bp Bednorz. Wśród nich należy wymienić m.in. pracę górników także w niedzielę; pomijanie problemów bezpieczeństwa pracy oraz manipulowanie funduszem premiowym. Naruszało to etos pracy wypracowany w XIX i na początku XX w. i było przyczyną strajków, do których doszło w 1988 r.¹⁴

Taki stan rzeczy trwał do przemian społecznych i politycznych, które miały miejsce w 1989 r. Skutkiem „Okrągłego Stołu” i przejścia do gospodarki rynkowej był problem bezrobocia, będący skutkiem likwidacji zakładów pracy. Waga tego problemu skłoniła arcybiskupa katowickiego do opublikowania listu ogłoszonego 19 marca 2001 r.¹⁵ W związku z tym podczas pielgrzymki kobiet w 2001 r. arcybiskup apelował do pańniczek, aby były wsparciem dla mężów, którzy stracili pracę. O to samo prosił mężów, których żony zostały zwolnione z pracy¹⁶. Równocześnie arcybiskup katowicki prosił o pomoc dla kobiet, które samotnie wychowują dzieci oraz upominał się o „matki maltretowane i doznające upokorzeń ze strony mężów i dzieci. (...) matki bezradne wobec postępującej biedy, bezrobocia, szerzącej się narkomanii i alkoholizmu”¹⁷.

¹⁴ SRS 34; *Ciągle tonę...*, s. 158; D. Zimoń, *Słowo biskupa katowickiego w związku ze strajkami*, WD 56 (1988), nr 8, s. 264-265; tenże, *Drogą Kościoła jest człowiek...*, s. 47-50; tenże, *Kościół katolicki...*, s. 5-6; tenże, *Pochylmy się...*, s. 20-21; tenże, *Sytuacja socjalna Polski...*, s. 5-6; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata. Przesłanie społeczne podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich. Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017 (Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 18), s. 277-278; J. Myszor, *Historia...*, s. 525-527; T. Miller, *Górnicy Zdrój...*, s. 48; A. Dziuba, *W poszukiwaniu lepszego życia. Katowickie w PRL – obszar migracji*, „Biuletyn IPN” 9 (2017), s. 93-95; B. Tracz, *Niezrealizowane postulaty...*, s. 112-126; tenże, *Cios sierp(ni)owy. Strajki na Górnym Śląsku w 1988 r.*, „Biuletyn IPN” 4 (2019), s. 13-24; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 280-293.

¹⁵ Był to pierwszy dokument poświęcony temu problemowi. W październiku 2001 r. został ogłoszony list Episkopatu Polski na ten temat – zob. D. Zimoń, *Pochylmy się...*, s. 17-54, 151-180 (tamże list Episkopatu; por. WA 69 (2001), nr 11, s. 500-518); *Dokument metropolity katowickiego Kościół katolicki na Śląsku wobec bezrobocia*, WA 69 (2001), nr 3, s. 166-190; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 358-381. Katalog problemów poruszonych przez arcybiskupa Damiana Zimonia zob. A. Wuwer, *Katolicka nauka społeczna w nauczaniu piekarskim arcybiskupa Damiana Zimonia podczas pielgrzymek mężczyzn w latach 1986–2004*, w: *Rocznice, które... wspominają, uobecniają i zapowiadają. Zagadnienia socjologiczne, historyczne i teologiczne*, red. J. Kozyra, M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2005, s. 33-76 (zagadnienia dotyczące bezrobocia zob. s. 37-39); zob. także M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 359-435.

¹⁶ Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem...; D. Zimoń, *Drogi ku sprawiedliwości i miłości społecznej. Słowo w czasie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. Piekary 19 sierpnia 2001 r.*, WA 69 (2001), nr 7-8, s. 385; tenże, *List pasterski metropolity katowickiego na Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Katowice 6 sierpnia 1999 r.*, WA 68 (2000), nr 6-7, s. 295; tenże, *Kościół katolicki...*, s. 6-7, 19-20; tenże, *Pochylmy się...*, s. 21-23, 37-38, 87; tenże, *Przepowiadać Chrystusa...*, s. 19-30; *Ciągle tonę...*, s. 234-236; tenże, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 6-7; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 173.

¹⁷ Zob. D. Zimoń, *Te Deum laudamus. Słowo powitania pielgrzymów w Piekarach. Piekary Śląskie, 20 sierpnia 2000 r.*, WA 68 (2000), nr 8, s. 367; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 170.

Miejszem poruszania problemów z tym związanych w okresie posługi abp. Damiana Zimonia było sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich, które formalnie abp Zimonia erygował na mocy dekretu z 12 września 2002 r. Ogromną rolę odgrywają pielgrzymki stanowe, podczas których porusza się problemy społeczne, którym abp Damian Zimonia nadał nowy sens i znaczenie jako miejsce przekazywania nadziei¹⁸. Podczas pielgrzymki kobiet w 2003 r. arcybiskup mówił:

Ewangelii nadziei należy także służyć. Świadczenie miłości samo w sobie ma moc ewangelizacyjną. Duch Święty daje wierzącym siłę do miłowania na wzór Chrystusa. Wspólnoty kościelne są powołane do tego, aby być prawdziwymi szkołami komunii. W ten sposób Kościół przywraca nadzieję ubogim, zwłaszcza bezrobotnym. Praca jest dobrem, za które jest odpowiedzialne całe społeczeństwo. Bezrobotni w wielu wypadkach sami sobie już nie pomogą, ale powinni być aktywni i nie poddawać się zniechęceniu i apatii. Górny Śląsk potrzebuje realnego programu gospodarczego, wypracowanego w dialogu z odpowiedzialnymi grupami społecznymi, a nie tylko z grupami dbającymi tylko o swoje interesy¹⁹.

Równocześnie szukano dalszego rozwoju katolicyzmu społecznego, czemu miały służyć sympozja organizowane w przeddzień pielgrzymki mężczyzn od 1992 r.²⁰

1.2. Restrukturyzacja przemysłu na Górnym Śląsku i jej skutki

Podstawą nauczania biskupów katowickich jest Ewangelia dostosowana do aktualnej sytuacji społecznej. Stąd abp Damian Zimonia odnosił się do problemów społecznych związanych z restrukturyzacją przemysłu na Górnym Śląsku. Szczególnie problem ten dotyczył górnictwa²¹. O konieczności zmian mówił arcybiskup podczas pielgrzymki mężczyzn w 1993 r.:

Stoimy przecież w obliczu koniecznej restrukturyzacji górnictwa i hutnictwa w naszym regionie. Planowane procesy wzbudzają u ludzi zrozumiały lęk.

¹⁸ Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem...; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 396-397, 420.

¹⁹ D. Zimonia, *Wiara w Chrystusa jest źródłem nadziei. Słowo do pielgrzymów*, WA 71 (2003), nr 8, s. 449-450; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 186.

²⁰ Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem...; *Ciągle tonę...*, s. 46-48; D. Zimonia, *Kościół katolicki...*, s. 8-9, 25; tenże, *Pochylmy się...*, s. 23-25, 45; tenże, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 45; tenże, *Etyczny wymiar bezrobocia...*, s. 5; J. Myszor, *Historia...*, s. 536; A. Wuwer, D. Szlachta, *De profundis ad te clamamus...*, s. 183; D. Lubina-Cipińska, *Ziemia z uśmiechu Boga...*, s. 231.

²¹ Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem...; Rozmowa z arcybiskupem Wiktoorem Skworcem...; *Ciągle tonę...*, s. 158-159; D. Zimonia, *Odezwa arcybiskupa katowickiego na dzień św. Barbary w 1993 r.*, WA 61 (1993), nr 12, s. 555; tenże, *Homilia arcybiskupa Damiana Zimonia podczas Mszy św. w I Niedzielę Adwentu transmitowanej przez Polskie Radio „Podwójny wymiar adwentowego czuwania”*, Kochłowice, 3 grudnia 1995 r., WA 63 (1995), nr 12, s. 554; tenże, *Pochylmy się...*, s. 103-104; A. Wuwer, D. Szlachta, *De profundis ad te clamamus...*, s. 20-24, 42-45, 135, 145; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 316, 378-379, 386, 391-392, 408-409, 413-414.

Musimy pomóc górnikom kopalni «Żory» i innych kopalń przeznaczonych do likwidacji. Nie możemy ich rodzin zostawić bez środków do życia w okresie narastającego bezrobocia. Jest to sprawa nas wszystkich²².

Podczas pielgrzymki mężczyzn w 1998 r. arcybiskup wskazał także przyczyny reform. Wśród najważniejszych wymienił naprawienie błędów przeszłości oraz budowanie lepszej przyszłości. Arcybiskup Zimoń mówił wówczas:

Reformy w gospodarce mają na celu nie tylko naprawienie błędów przeszłości. Trzeba budować lepszą przyszłość! Jedną z najważniejszych spraw jest restrukturyzacja górnictwa węglowego. Jest ona trudna dlatego, że wymaga znacznego ograniczenia zatrudnienia w najbliższych latach. Oby celem tej reformy nie było tylko ograniczenie liczby zatrudnionych w górnictwie, ale również troska o przyszłość górników i ich rodzin. Trudnej sytuacji w górnictwie winien jest przede wszystkim poprzedni system komunistyczny. Ale pytam także: dlaczego w zakresie reformowania górnictwa tak mało uczyniono w poprzednich latach?!²³

Podstawową przyczyną wzrostu bezrobocia i restrukturyzacji przemysłu górniczego było przeinwestowanie i uruchomienie zbyt dużej liczby kopalń. Wiele z nich stało się nierentownymi i wymagało likwidacji. Wskutek zmniejszenia zatrudnienia w górnictwie nastąpił wzrost bezrobocia. Mówiąc o konieczności zmian, arcybiskup wierzył, że „celem tej reformy jest nie tylko ograniczenie liczby zatrudnionych w górnictwie, ale także troska o przyszłość górników i ich rodzin”. Stąd też w dalszej części przemówienia hierarcha mówił, że „zapewniano mnie, że nie będzie grupowych zwolnień w górnictwie. Ufam, że to będzie dotrzymane”²⁴.

Arcybiskup wyraził ufność, że nie dojdzie do tragedii z tego powodu, ponieważ prowadziło to do dramatów, nędzy i biedy, która dotykała nieraz całych rodzin, dzielnic, miast, a nawet regionów²⁵. Podczas pielgrzymki kobiet w 1993 r. arcybiskup katowicki zauważył, że:

²² D. Zimoń, *Słowo wstępne arcybiskupa katowickiego*, WA 61 (1993), nr 5, s. 227; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 202.

²³ D. Zimoń, *Duch Święty was wszystkiego nauczy. Słowo powitania Metropolity Katowickiego arcybiskupa Damiana Zimonia skierowane do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, WA 66 (1998), nr 5, s. 192-193; tenże, *Homilia na Mszy Świętej transmitowanej przez Polskie Radio. Wodzisław Śl., 6 grudnia 1998 r.*, WA 66 (1998), nr 12, s. 615; tenże, *Drogą Kościoła jest człowiek...*, s. 150, 333; tenże, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 161-162; D. Lubina-Cipińska, *Ziemia z uśmiechu Boga...*, s. 228-229; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali. ...*, s. 227; tenże, *De profundis ad te clamamus...*, s. 133, 158.

²⁴ D. Zimoń, *Duch Święty was wszystkiego nauczy...*, s. 193; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 227.

²⁵ *W trosce o nową kulturę życia i pracy. List społeczny Episkopatu Polski na temat bezrobocia*, WA 69 (2001), nr 11, s. 507-508; D. Zimoń, *Duch Święty was wszystkiego nauczy...*, s. 192-193; tenże, *Homilia w II Niedzielę Adwentu Rok „B”*, *Msza Święta transmitowana przez I Program Polskiego Radia. Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Katowicach, 5 grudnia 1999 r.*, WA 67 (1999), nr 12, s. 586; tenże, *Msza ku czci św. Barbary, patronki górników transmitowana przez radio z kościoła NMP Matki Kościoła w Jastrzębiu Zdroju, 1 grudnia 2002 r.*, WA 70 (2002), nr 12, s. 570; tenże, *Homilia na I Niedzielę Adwentu wygłoszona podczas Mszy Świętej transmitowanej*

Bezrobocie pozbawia człowieka środków do życia, powoduje poczucie społecznego odrzucenia, zatrąę wiary we własną wartość i poczucie upokorzenia, sprowadza życie człowieka do poziomu ustawicznej walki o materialne przetrwanie, obniża kulturę obywatelską, nadwyręża zaufanie do władzy, sprzyja cynizmowi społecznemu, wywołuje migrację, tworzy środowiska przestępcze. Przy większych rozmiarach bezrobocie może stać się prawdziwą klęską społeczną. Stąd bezrobocie jest problemem moralnym i dlatego jego rozwiązanie może być wypracowane przede wszystkim na płaszczyźnie moralno-kulturowej²⁶.

Powstaje jednak pytanie o przeinwestowanie na Górnym Śląsku. Arcybiskup udziela na nie odpowiedzi podczas pielgrzymki męskiej w 2002 r.:

Apologeci socjalizmu przestrzegali przed naśladowaniem zachodnich wzorców gospodarczych, wskazując głównie na panujące na Zachodzie bezrobocie. W tym czasie w Polsce dorastały pokolenia, które nie znały tego zjawiska. Zawsze znajdowało się miejsce dla kolejnego pracownika, nawet za cenę większego zagęszczenia stanowisk pracy. Nie trzeba było wykazywać się zapobiegliwością przy wyborze profesji ani inicjatywą i pomysłowością u progu samodzielnego życia zawodowego. Umacniała się w ten sposób postawa bierności. Bez wysiłku można było stać się jednym z wielu, których wchłonęła gospodarka. Strach przed bezrobociem powodował powstanie miejsc pracy nawet za cenę ich zagęszczenia. Mimo braku zapotrzebowania na nowe miejsca pracy przyjmowano wszystkich. Prowadziło to do bierności, ponieważ bez wysiłku gospodarka wciągała kolejnego pracownika²⁷.

Równocześnie abp. Zimoń wskazywał konkretne miejsca, które z powodu likwidacji zakładów pracy są zagrożone wzrostem bezrobocia. Podczas pielgrzymki mężczyzn w 2002 r. arcybiskup mówił o hucie metali nieżelaznych w Szopienicach i hucie „Łaziska” w Łaziskach Górnych.

Utrata pracy traktowana jest jak swoiste piętno i jest bardzo trudnym egzaminem. Nikt nie może być pewien, że nie znajdzie się w podobnej sytuacji. Jest to egzamin również dla tych, którzy mają pracę. Odpowiedzialność za bliźniego nie pozwala być biernym obserwatorem, szczęśliwym, że jego ten problem nie dotyczy. Np. pracownicy huty „Łaziska” czy huty w Szopienicach i wielu

przez Telewizję „Polonia” z okazji dnia Świętej Barbary, patronki górników. Ruda Śląska-Bykowina, parafia Świętej Barbary, 30 XI 2008 r., WA 76 (2008), nr 11, s. 502; tenże, *Kościół katolicki...*, s. 15; tenże, *Pochylmy się...*, s. 110-112, 142, 146, 148, 162-163; tenże, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 170; tenże, *Sytuacja socjalna Polski...*, s. 9; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 10; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 227; tenże, *De profundis ad te clamamus...*, s. 162, 173, 190, 201; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 366-368, 388, 405-406.

²⁶ D. Zimoń, *Drogą Kościoła jest człowiek...*, s. 334; tenże, *Pochylmy się...*, s. 69; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 135; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 404.

²⁷ Zob. *W trosce...*, s. 500-501; D. Zimoń, *Słowo do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, WA 70 (2002), nr 5, s. 251; tenże, *Kościół katolicki...*, s. 13-14; tenże, *Pochylmy się...*, s. 30, 56, 63, 152-153; tenże, *Homilia na Mszy Świętej ku czci św. Barbary...*, s. 650; *Ciągle tonę...*, s. 41-42; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 245; *ciż, De profundis ad te clamamus...*, s. 178-179.

innych zakładów pracy są w bardzo trudnej sytuacji, wręcz dramatycznej. Gdy utracą pracę, z czego będą żyć?²⁸

Podczas pielgrzymki kobiet w 2004 r. arcybiskup mówił o hucie „Jedność” w Siemianowicach Śląskich:

Niektórzy mieszkańcy naszego regionu proszą mnie, abym upomniał się o ich prawa. Należą do nich robotnicy z huty „Jedność” w Siemianowicach Śląskich, którzy chcą zachować swoje miejsca pracy. W tym mieście wskaźnik bezrobocia jest jednym z największych na Śląsku. Jeśli budowa walcowni rur nie będzie dokończona, sytuacja będzie dramatyczna²⁹.

2.3. Skutki bezrobocia

Problem bezrobocia w przemówieniach arcybiskupa katowickiego pojawiał się także w kontekście jego skutków dla człowieka, które stawiają go w nowej sytuacji. Po raz pierwszy była o tym mowa podczas pielgrzymki męskiej w 1990 r. Biskup Zimoń dał do zrozumienia, że bezrobocie stawia rodziny przed nowymi problemami³⁰. Równocześnie ważnym problemem był w tym czasie brak mieszkań, czego potwierdzeniem jest fragment przemówienia wygłoszonego podczas pielgrzymki kobiet w latach 1991 i 1992. Mówił wówczas: „Brakuje mieszkań dla naszych młodych małżeństw i powiększa się bezrobocie – choć w naszym regionie nie jest ono tak duże”³¹. Podczas pielgrzymki kobiet w 1992 r. arcybiskup dołożył także do tego niepokój o „wzrost zagrożenia dla życia nienarodzonych i wszelkiej patologii społecznej”³². Optymistyczne spojrzenie na ten problem na początku lat 90. było spowodowane tym, że jeszcze nie wprowadzono działań związanych z restrykturyzacją przemysłu. Proces reform rozpoczął się w 1993 r.³³

Wśród najważniejszych skutków bezrobocia arcybiskup Damian Zimoń wskazał rosnący niedostatek. Po raz pierwszy wypowiedział się na ten temat podczas

²⁸ Zob. *W trosce...*, s. 513-514; D. Zimoń, *Słowo do pielgrzymów...* (2002), nr 5, s. 251; tenże, *Pochylmy się...*, s. 58, 173; tenże, *Sytuacja socjalna Polski...*, s. 7-8; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 245; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 429-430.

²⁹ D. Zimoń, *Słowo do pielgrzymów*, WA 72 (2004), nr 7-8, s. 287; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 191; ciż, *De profundis ad te clamamus...*, s. 82.

³⁰ Zob. LE 19; KKK 2436; D. Zimoń, *Przemówienie biskupa katowickiego na rozpoczęcie pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców*, WD 58 (1990), nr 5, s. 175; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 192; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 316-317.

³¹ D. Zimoń, *Słowo biskupa katowickiego wprowadzające w problematykę pielgrzymki*, WD 59 (1991), nr 9, s. 310; tenże, *Słowo wstępne arcybiskupa Damiana Zimonia*, WA 60 (1992), nr 8, s. 321; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 192; ciż, *Mater et familiae advocata...*, s. 127, 130.

³² Zob. LE 19; KKK 2436; D. Zimoń, *Przemówienie biskupa katowickiego...*, s. 175; tenże, *Słowo biskupa katowickiego wprowadzające...*, s. 310; tenże, *Słowo wstępne arcybiskupa Damiana Zimonia*, s. 321; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 192; ciż, *Mater et familiae advocata...*, s. 127, 130.

³³ M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 386; A. Wuwer, D. Szlachta, *De profundis ad te clamamus...*, s. 42.

pielgrzymki mężczyzn w 1992 r.³⁴ W słowie wygłoszonym przez arcybiskupa podczas pielgrzymki kobiet w 2001 r. można znaleźć definicję ubóstwa, które jest rozumiane jako:

nie tylko niski poziom dochodów, ale i złe warunki mieszkaniowe, bezdomność, wysokie zadłużenie, wysokie bezrobocie, wykluczenie społeczne i niewystarczającą pomoc dla potrzebujących. Okazuje się, że owoce ogromnego postępu nauki i techniki, zamiast służyć całej wspólnocie ludzkiej, służą tylko nielicznym³⁵.

Kolejnym skutkiem bezrobocia oprócz niedostatku i ubóstwa może być utrata wiary, na co arcybiskup katowicki zwrócił uwagę podczas pielgrzymki kobiet w 1995 r. Wówczas wyraził niepokój z powodu

rozszerzających się na Śląsku i w całym kraju obszarów biedy i nędzy. W wielu rodzinach mamy do czynienia ze swoistym „dziedziczeniem ubóstwa”. To rodzi frustracje, zniechęcenie i sprzyja patologiom. Jakże często ubóstwo i nędza, utrata sensu życia, bezrobocie – szczególnie młodego pokolenia – powodują też odchodzenie od Boga i Ewangelii³⁶.

Według abp. Zimonia kolejnym skutkiem bezrobocia oraz biedy jest spadek liczby urodzeń. Podczas pielgrzymki kobiet w 1998 r. arcybiskup katowicki zauważył, że na granicy ubóstwa żyje wiele rodzin z trojgiem i więcej dzieci³⁷.

Podczas pielgrzymki mężczyzn w 2003 r. abp Zimoń zauważył, że problem bezrobocia dotyczy całego świata. Niepokój hierarchy wzbudziły także przejawy korupcji i troska o partyjny interes oraz apatia i różne afery. Bezrobotnych dotykają alkoholizm, prostytucja i inne patologie. Pojawia się zjawisko automarginalizacji. Dlatego arcybiskup apelował o ratowanie człowieka „od wewnątrz”³⁸. Na ten problem zwrócił uwagę także podczas pielgrzymki kobiet w 2001 r., podczas której poruszył problem ubóstwa, z którym wiąże się

wiele niekorzystnych zjawisk społecznych: plaga korupcji, zagrażająca rozwojowi politycznemu wielu narodów. Ubóstwo nieraz prowadzi do rozpaczliwej z przemocą życia, do społecznej degradacji. Także w naszym kraju,

³⁴ SRS 28; D. Zimoń, *Przemówienie metropolity katowickiego arcybiskupa Damiana Zimonia na rozpoczęcie pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców*, WA 60 (1992), nr 6, s. 261; tenże, *Kościół katolicki...*, s. 14-17; tenże, *Pochylmy się...*, s. 30-34, 93-94, 124; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 199; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 314-315, 433.

³⁵ D. Zimoń, *Drogi ku sprawiedliwości...*, s. 384; tenże, *Pochylmy się...*, s. 86; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 172.

³⁶ D. Zimoń, *Drogą Kościoła jest człowiek...*, s. 352; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 143.

³⁷ D. Zimoń, *Kościół katolicki...*, s. 7; tenże, *Pochylmy się...*, s. 22; tenże, *Sytuacja społeczna Polski...*, s. 7; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 158.

³⁸ Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Centessimus annus* (1991) [dalej: CA], nr 48; *W trosce...*, s. 501; D. Zimoń, *Drogą Kościoła jest człowiek...*, s. 334; *Słowo do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, WA 71 (2003), nr 5, s. 270-271; tenże, *Kościół katolicki...*, s. 11-12; tenże, *Pochylmy się...*, s. 26-28, 63, 90, 95, 144-145, 152; tenże, *Sytuacja społeczna Polski...*, s. 8-9; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 250; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 367, 431-432.

wraz z rozwojem społeczeństwa, poszerzyły się strefy ubóstwa i dramatycznie zwiększa się bezrobocie³⁹.

2.4. Bezrobocie jako problem moralny

Bezrobocie arcybiskup katowicki widział jako problem moralny, wobec którego nikt nie może być obojętny. Dlatego też niedopuszczalna była kapitulacja czy też akceptacja tego zjawiska⁴⁰. Arcybiskup katowicki w 2000 r. wskazał, że

Występujące bezrobocie jest wielkim obciążeniem współczesnej cywilizacji oraz sprawdzianem postępu społecznego. Bezrobocie to nie tylko brak pracy, pociągający za sobą degradację tych, którzy jej nie mają i ich rodzin. To także przyczyna coraz częstszego wchodzenia na drogę zła i utraty duchowej tożsamości. [Utrata tożsamości wiąże się z tym, że] Wobec bezrobotnych pracodawca czasem uzyskuje niemal nieograniczoną władzę. Wtedy pracownik staje się narzędziem produkcji, zatracając w konsekwencji swoją godność⁴¹.

Arcybiskup katowicki zwraca uwagę, że bezrobocie jest przyczyną utraty godności osoby ludzkiej, której podstawą jest nauczanie chrześcijańskie o pracy. „Człowiek został stworzony na obraz pracującego Boga oraz powołany, by stawać się współpracownikiem Stwórcy. Dlatego praca stanowi podstawowy wymiar bytowania człowieka na ziemi. Dlatego ważną rolę odgrywa także tworzenie nowych miejsc pracy”⁴².

Bezrobocie ma charakter problemu bolesnego oraz długotrwałego. W przemówieniu wygłoszonym podczas pielgrzymki męskiej w 2001 r. arcybiskup tłumaczy to tym, że

Praca nie jest jedynie środkiem zarabiania pieniędzy i chleba. Praca należy do istoty powołania człowieka, dopełnia człowieka. Przez nią nie tylko uczestniczymy w kontynuowaniu dzieła Stwórcy, ale także rozwijamy naszą

³⁹ D. Zimoń, *Drogi ku sprawiedliwości...*, s. 384; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 172.

⁴⁰ *W trosce...*, s. 507, 516-517; D. Zimoń, *Pochylmy się...*, s. 61, 70, 90-91, 101, 163, 177-178; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 370-377, 397.

⁴¹ Cyt. za: D. Zimoń, *Ciebie Boże Wielbimy! Słowo powitania skierowane do pielgrzymów. Piekary Śląskie 28 maja 2000*, WA 68 (2000), nr 5, s. 201; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 236. Zob. także LE 9, 11; SRS 18; CA 15; Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, nr 67, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst łacińsko-polski*, Poznań 2008², s. 935; D. Zimoń, *Kościół katolicki...*, s. 17-18; tenże, *Pochylmy się...*, s. 34-36, 67-68, 81, 102, 135-136; tenże, *Etyczny wymiar bezrobocia...*, s. 6-7; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 411-412, 418-419.

⁴² *W trosce...*, s. 503, 505-506; D. Zimoń, *Drogą Kościoła jest człowiek...*, s. 334; tenże, *Bezrobocie jako wyzwanie duszpasterskie...*, s. 467; tenże, *Pochylmy się...*, s. 78, 156-157, 160-161; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 134-135; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 383, 410-411; por. D. Zimoń, *Homilia podczas pielgrzymki świata pracy. Częstochowa 15.09.2002 r.*, WA 70 (2002), nr 9, s. 375-377.

osobowość. Choć dawniej wprowadzono Święto Pracy, to przecież jednocześnie usunięto podstawową motywację uczciwej i solidnej pracy⁴³.

Dlatego też:

Walka z nim [bezrobociem – dop. D.S.] to nie tylko problem ekonomiczny czy gospodarczy. To przede wszystkim problem moralny. To problem nas wszystkich, nie tylko samych bezrobotnych! Długotrwałość procesu bezrobocia jest skutkiem nadużyć w dziedzinie zatrudnienia⁴⁴.

Podczas pielgrzymki męskiej w 2002 r. arcybiskup mówił, że „Pojawił się problem, na którego rozwiązanie nie ma prostej recepty. Bezrobocie przybrało cechy długotrwałego i złożonego zjawiska”⁴⁵.

Równocześnie arcybiskup katowicki dawał do zrozumienia, że spory odsetek ludzi bezrobotnych stanowią ludzie młodzi. Podczas pielgrzymki męskiej w 1996 r. abp Damian Zimoń podkreślił, że „Nie można pogodzić się z bezrobociem, zwłaszcza ludzi młodych! Człowiek staje się ostatecznym kryterium procesów prywatyzacji”⁴⁶.

Wskutek tego w 2004 r. arcybiskup Zimoń pytał:

Jak budować relacje społeczne, by służyły dobru wspólnemu? Mimo obietnic nie tylko bezrobocie się nie zmniejsza, nie tylko rodzi dramaty rodzinne i osobiste, nie tylko ciąży na społeczeństwie, ale ostatnio także sprawia, że wielu, szczególnie młodych i wykształconych ludzi, wyjeżdża do innych krajów w poszukiwaniu pracy i lepszego życia. Tę pracę mają prawo znaleźć tu, na Śląsku, w Polsce. I to taką, za którą powinni otrzymać godziwą płacę. Tymczasem u nas, zbyt często jeszcze, człowiek jest traktowany jak narzędzie, które musi kosztować jak najmniej i produkować jak najwięcej. Tak być nie może!⁴⁷

⁴³ D. Zimoń, *Słowo metropolity katowickiego skierowane do pielgrzymów piekarskich. Piekary, 27 maja 2001 r.*, WA 69 (2001), nr 5, s. 263-264; tenże, *Pochylmy się...*, s. 84; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 242; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 415.

⁴⁴ D. Zimoń, *Słowo metropolity katowickiego...* (2001), s. 264; D. Zimoń, *Bezrobocie jako wyzwanie duszpasterskie...*, s. 469; tenże, *Pochylmy się...*, s. 68-69, 84, 133; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 245.

⁴⁵ D. Zimoń, *Słowo do pielgrzymów...* (2002), nr 5, s. 251; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 245. Zob. także: D. Zimoń, *Homilia wygłoszona dla słuchaczy Radia Maryja. Bogucice, 30 VIII 1993 r.*, WA 61 (1993), nr 8, s. 380-381; tenże, *Homilia wygłoszona 2 grudnia 2001 r. w kościele św. Stanisława bpa i męczennika w Żorach w czasie Mszy Św. transmitowanej przez Program I Polskiego Radia*, WA 69 (2001), nr 12, s. 549-550; tenże, *Homilia na Mszy Świętej ku czci św. Barbary...*, s. 650, 652; A. Wuwer, D. Szlachta, *De profundis ad te clamamus...*, s. 169-170, 179-180; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 387, 397-398.

⁴⁶ D. Zimoń, *Nadszedł czas budzenia sumień. Słowo powitania metropolity katowickiego skierowane do pielgrzymów w Piekarach. Piekary, 26 maja 1996 r.*, WA 64 (1996), nr 5, s. 225; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 216.

⁴⁷ *W trosce...*, s. 506; D. Zimoń, *Modlitwą i służbą naśladować Chrystusa. Słowo metropolity katowickiego do pielgrzymów w Piekarach Śląskich 30.05.2004*, WA 72 (2004), nr 5, s. 190; tenże, *Kościół katolicki...*, s. 11-12; tenże, *Pochylmy się...*, s. 26-28, 56-57, 121, 126, 161; tenże, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 156-157; tenże, *Sytuacja socjalna Polski...*, s. 8; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 258.

W kontekście wyjazdów za granicę podczas pielgrzymek piekarskich abp Zimoń przytoczył także przesłania społeczne Jana Pawła II skierowane do pielgrzymów w 1994 i 2004 r. Miało to miejsce podczas pielgrzymki kobiet w 2004 r. oraz pielgrzymki mężczyzn w 2005 r.⁴⁸ Celem tego miało być przypomnienie nauczania Jana Pawła II, który

uczył nas także pamiętać o najbiedniejszych. W 1994 roku napisał do pielgrzymów piekarskich: „Niejednokrotnie jesteście pozbawieni możliwości pracy. Często poszukiwanie zarobku zmusza Was do rozłąki z rodziną czy nawet do wyjazdu poza kraj. Stąd serca Wasze przepełnia lęk i niepewność o jutro, o los dzieci, o trwałość Waszego ogniska domowego. Wiem o tych cierpieniach, noszę je głęboko w moim sercu i razem z Wami składam je dzisiaj w tym sanktuarium u stóp Maryi (...) Bezrobocie stanowi w naszych czasach jedno z największych zagrożeń dla życia rodzinnego (...) Piekarska Pani, polecam Ci w szczególny sposób tych braci i siostry, którzy nie mają pracy i cierpią z tego powodu niedostatek, biedę i upokorzenie. Weź w opiekę ich rodziny i upraszaj dla nich siłę w chwilach próby⁴⁹.”

W dalszej części przemówienia podczas pielgrzymki mężczyzn w 2005 r. arcybiskup katowicki przypomniał także słowa z przesłania papieskiego skierowanego do pielgrzymów w 2004 r. Czytamy w nim m.in. takie słowa:

Wszystkich proszę o wzajemną solidarność i ofiarną pomoc tym, którym ona jest konieczna. Niech nikomu nie brakuje tej wyobraźni miłosierdzia, która pozwoli wyjść naprzeciw potrzebom bezrobotnych, bezdomnych, starszych i chorych, rodzin zagrożonych biedą, dzieci i młodzieży.

Równocześnie abp Zimoń apelował o wypełnienie tych zadań i dał do zrozumienia, że jest to „nasze zobowiązanie i nasz dług wobec Jana Pawła Wielkiego, które dzisiaj w duchu solidarności obiecujemy podjąć i wypełnić”⁵⁰.

W tym kontekście ważną rolę odgrywa własność prywatna, która należy się każdemu człowiekowi bez wyjątku. Stąd też „nie wolno nam zapomnieć o biednych, bezrobotnych, chorych i słabych! To są nasi bracia! Pracodawca powinien dostrzegać w pracowniku jego godność i potrzeby jego rodziny”⁵¹.

⁴⁸ LE 8; D. Zimoń, *Słowo do pielgrzymów...* (2004), s. 286-287; *Rodzina chrześcijańska nadzieją trzeciego tysiąclecia. Słowo do pielgrzymów piekarskich*, WA 73 (2005), nr 5, s. 262-263; tenże, *Słowo skierowane do kobiet i dziewcząt*, WA 73 (2005), nr 7-8, s. 353; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 265-266; ciż, *Mater et familiae advocata...*, s. 190-191, 193. Przesłania papieskie zob. *Mówię do Was „Szczęść Boże”*. Kard. Karol Wojtyła – Ojciec Święty Jan Paweł II w Piekarach Śląskich, Katowice 2005², s. 142-143, 169. Zob. także D. Zimoń, *Kościół katolicki...*, s. 23-25; tenże, *Pochylmy się...*, s. 42-45, 58-61; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 368-369, 394-396, 434-435.

⁴⁹ D. Zimoń, *Rodzina chrześcijańska nadzieją...*, s. 262-263; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 265-266.

⁵⁰ D. Zimoń, *Rodzina chrześcijańska nadzieją...*, s. 263; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 266.

⁵¹ D. Zimoń, *Słowo metropolity katowickiego...* (2001), s. 264; tenże, *Pochylmy się...*, s. 84-85; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 242; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 433-434.

Tak mówił abp Zimoń w 2001 r., który trzy lata później wyraził swoją wiarę, że „można zbudować świat, w którym bogaci nie będą coraz bogatsi, a biedni coraz biedniejsi. Wierzymy, że możliwy jest bardziej uczciwy podział dóbr tej ziemi”⁵².

Podczas pielgrzymki mężczyzn w 2004 r. arcybiskup uzasadnił to tym, że

Nie wolność rynku jest najważniejsza, ale ludzie, konkretny człowiek. Wolna konkurencja nie może prowadzić do masowego bezrobocia, rosnącego zubożenia i braku perspektyw. Musi być uzupełniona o jasne i czytelne zasady. Do tych zasad należy między innymi realizacja społecznie wartościowych celów i dbałość o obszary, o które nie zadba wolny rynek⁵³.

2.5. Walka Kościoła z problemem bezrobocia

Arcybiskup katowicki dawał do zrozumienia, że problem bezrobocia nie dotyczy tylko samych bezrobotnych. Dlatego apelował, aby rodziny pracowników likwidowanych zakładów nie były zostawione same sobie. O bezrobociu jako wyzwaniu dla pracodawców arcybiskup mówił podczas pielgrzymki mężczyzn w 1994 r., Mówca wówczas wskazał ważną rolę solidarności społecznej, która jest czymś przeciwnym niż egoizm⁵⁴. Podczas pielgrzymki kobiet w 1994 r. arcybiskup mówił, że bezrobocie jest

wyzwaniem nie tylko dla tych, którzy organizują życie gospodarze, ale szczególnie dla wszystkich pracodawców. W warunkach nadmiernie rozwiniętego przemysłu ciężkiego likwidowanie bezrobocia jest niezwykle ważnym zadaniem dla odpowiedzialnych za restrukturyzację gospodarki⁵⁵.

Podczas pielgrzymki męskiej w 1999 r. abp Damian Zimoń mówił w tym kontekście o znaczeniu religijności, która odgrywa ważną rolę w aktualnym życiu społecznym:

Religijność oznacza również odpowiedzialność za życie społeczne, za podmiotowe uczestnictwo w tym życiu. To, jak życie społeczne będzie wyglądało w państwie, regionie, gminie, zależy również ode mnie jako chrześcijanina. Bardzo dotkliwym zjawiskiem w nowej rzeczywistości jest bezrobocie. Zagroza wielu środowiskom, ale głównie dotyka pracowników przemysłu górniczego

⁵² D. Zimoń, *Modlitwą i służbą naśladować Chrystusa...*, s. 191; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 259.

⁵³ Zob. LE 19; D. Zimoń, *Modlitwą i służbą naśladować Chrystusa...*, s. 191; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 259.

⁵⁴ D. Zimoń, *Słowo wstępne metropolity katowickiego*, WA 62 (1994), nr 5, s. 229; tenże, *Święto Podwyższenia Krzyża Świętego. Homilia arcybiskupa Damiana Zimonia na ogólnopolskiej pielgrzymce ludzi pracy. Jasna Góra, 14 września 1997 r.*, WA 65 (1997), nr 9, s. 467; tenże, *Kościół katolicki...*, s. 14; tenże, *Pochylmy się...*, s. 30-31, 61-65, 72-73, 79, 105, 110, 142; 186-190; tenże, *Etyczny wymiar bezrobocia...*, s. 8, 11; tenże, *Sytuacja socjalna Polski...*, s. 12; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 60; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 206; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 376-377, 397, 401-402.

⁵⁵ D. Zimoń, *Drogą Kościoła jest człowiek...*, s. 77, 343; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, s. 138.

i hutniczego. Na tym tle rosną napięcia społeczne. Dochodzi do dramatycznych protestów⁵⁶.

Arcybiskup Zimoń apelował też o przeszkolenie zwalnianych górników, aby mogli podjąć nową pracę. Podczas pielgrzymki męskiej w 1998 r. wierzył, że: „Pracowity górnik jest zdolny podjąć każdy rodzaj aktywności zawodowej. Mówienie, że ta grupa zawodowa nie jest zdolna podjąć innej pracy, jest krzywdzące! Istnieje mit, że górnik potrafi tylko kopać węgiel. To nie jest prawda”⁵⁷.

Wówczas bowiem krążył stereotyp, że *górnik to rył*, który poza kopalnią nie podejmie innej pracy⁵⁸.

Ważnym elementem w opiece nad bezrobotnymi jest „wyobraźnia miłosierdzia”. Stąd ważną rolę odgrywa Kościół, który jest i powinien być „Kościółem bezrobotnych”. Szczególne znaczenia ma jego działalność charytatywna⁵⁹. Ważnym miejscem działalności wobec bezrobotnych jest parafia, poprzez którą

Kościół chce objąć pomocą bezrobotnych w każdej parafii. Trzeba nam czynić tu więcej niż dotąd. Zadania tego może się podjąć rodząca się Akcja Katolicka czy inne ruchy i stowarzyszenia katolików świeckich. W niektórych parafiach organizowane są porady prawne dla bezrobotnych. Bezrobotni niech gromadzą się przy parafiach i wspólnie szukają sposobów wyjścia ze swojej trudnej sytuacji⁶⁰.

Arcybiskup wielokrotnie dawał do zrozumienia, że Kościół na Górnym Śląsku jest z bezrobotnymi. Była o tym mowa podczas pielgrzymek w latach 2001 i 2003. Podczas przemówienia wygłoszonego w 2004 r. arcybiskup odniósł pomoc bezrobotnym do Ewangelii. Wówczas mówił:

Służąc bliźnim, spełniamy testament Jezusa: „To jest przykazanie nowe, abyście się wzajemnie miłowali, jak ja Was umiłowałem” (J 15,12). Tylko w ten sposób człowiek spełnia swoje życie i dochodzi do świętości. Tylko służąc w miłości, oddaje cześć Bogu, który przychodzi do nas w biednych i chorych, spragnionych i nagich, więźniach i niemających dachu nad głową, w bezrobotnych i opuszczonych przez najbliższych. Chrześcijanin jest człowiekiem, któremu Chrystus powierzył wszystkich ludzi.

⁵⁶ D. Zimoń, *Słowo metropolity katowickiego skierowane do pielgrzymów piekarskich. Piekary Śl.*, 30 maja 1999 r., WA 67 (1999), nr 5, s. 215-216; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 232.

⁵⁷ D. Zimoń, *Duch Święty was wszystkiego nauczy...*, s. 193; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 227.

⁵⁸ D. Zimoń, *Kościół katolicki...*, s. 21; tenże, *Pochylmy się...*, s. 39-40; D. Lubina-Cipińska, *Ziemia z uśmiechu Boga...*, s. 229; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 393-394.

⁵⁹ D. Zimoń, *Bezrobocie jako wyzwanie duszpasterskie...*, s. 465-466, 468-469; tenże, *Przywracajmy nadzieję ubogim. Program duszpasterski na rok 2005/2006. Wykład wygłoszony we Wrocławiu, 24.08.2005 r.*, WA 73 (2005), nr 7-8, s. 367-369; tenże, *Pochylmy się...*, s. 61, 64-65, 106-107, 122-123, 137; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 368-369, 400.

⁶⁰ D. Zimoń, *Duch Święty was wszystkiego nauczy...*, s. 193; tenże, *Pochylmy się...*, s. 91-92, 146-147; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 228; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, s. 379-380, 427-428.

„Cokolwiek uczyniliście jednemu z tych najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25,40) – teraz te słowa brzmią jak Chrystusowa zachęta, ale kiedyś, na Sądzie, staną się Jego pytaniem⁶¹.

Równocześnie wskazał też sposoby działalności Kościoła wobec bezrobotnych i prosił proboszczów parafii o przemysłowym charakterze o zwrócenie uwagi na ten problem. Stąd też

Kościół katowicki pomaga bezrobotnym w poradniach i Klubach Pomocy Koleżeńskiej. Utworzył też fundusz stypendialny dla zdolnej młodzieży, rozwija pomoc w ramach Caritas, kształci młodzież w Centrach Edukacji Młodzieży „Kana”, dociera do wszystkich z dobrymi wzorcami przez prasę i radio diecezjalne, formuje wiernych w licznych grupach i stowarzyszeniach, szczególnie w Akcji Katolickiej. Wyrwa ich z apatii i beznadziejności. Kościół jest tą siłą, na której możemy się bezpiecznie oprzeć! Zachęcam wszystkich do jeszcze większego zaangażowania i współpracy w tych dziełach!⁶²

O znaczeniu pomocy Kościoła arcybiskup mówił podczas pielgrzymki męskiej w 2002 r. Jej znaczenie jest duże dlatego, że

Ludzie bezrobotni są zmęczeni słuchaniem programów pomocowych i słuchaniem politycznych deklaracji, których efekty są niedostrzegalne. Oczekują pracy, a nie obietnic bez pokrycia i słów pocieszenia. Nowa propozycja zatrudnienia, spotkanie z ewentualnym pracodawcą budzi nadzieję, że może tym razem się uda, a kiedy po raz kolejny nie przynosi rezultatów, rośnie rozczarowanie. Utrata wiary we własne siły i długi okres bierności zawodowej kształtują postawę roszczeniową⁶³.

Dlatego arcybiskup uważał, że pomoc osobom bezrobotnym jest obowiązkiem moralnym całego społeczeństwa. Wskazywał, że jest to egzamin dla osób pracujących, które mogą pomóc bezrobotnym. Ważną rolę w pokonaniu bezrobocia może odegrać solidarność potrzebna wszystkim⁶⁴: „Polsce dzisiaj, jak przed dwudziestu laty, potrzebna jest międzyludzka solidarność, rozumiana jako przedkładanie dobra ogółu nad interes jednostek, grup czy partii”⁶⁵. Równocześnie mówca zwraca uwagę, że już dawno zauważyły to inne kraje europejskie⁶⁶.

⁶¹ D. Zimoń, *Modlitwą i służbą naśladować Chrystusa...*, s. 190, 192; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 258, 260.

⁶² D. Zimoń, *Modlitwą i służbą naśladować Chrystusa...*, s. 192; tenże, *Pochylmy się...*, s. 97-101, 114-115; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 260.

⁶³ D. Zimoń, *Słowo metropolity katowickiego...* (2001), s. 262; tenże, *Pochylmy się...*, s. 96; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 240.

⁶⁴ D. Zimoń, *Homilia w II Niedzielę Adwentu. Msza Święta transmitowana przez I Program Polskiego Radia. Jastrzębie Zdrój, parafia NMP Matki Kościoła, 7 grudnia 1997 r., godz. 9.00, WA 12 (1997), s. 578-579; tenże, *Kościół katolicki...*, s. 21, 26-28; tenże, *Pochylmy się...*, s. 39-40, 46-48; tenże, *Sytuacja społeczna Polski...*, s. 7; D. Lubina-Cipińska, *Ziemia z uśmiechu Boga...*, s. 232; A. Wuwer, D. Szlachta, *De profundis ad te clamamus...*, s. 153-154.*

⁶⁵ Zob. D. Zimoń, *Słowo do pielgrzymów...* (2002), s. 251; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 246.

⁶⁶ D. Zimoń, *Pochylmy się...*, s. 95.

Mówiąc o bezrobociu, abp Damian Zimoń wskazuje, że wielu ludzi stawia sobie pytanie o sens ludzkiej egzystencji. Nie chodzi tylko o wymiar ekonomiczny, ale także o to, kim jestem jako człowiek⁶⁷. Podczas pielgrzymki męskiej w 2009 r. zostały wypowiedziane następujące słowa:

Coraz większa liczba ludzi stawia sobie pytania już nie tylko o kryzys ekonomiczny, o zadłużenie państwa i rodzin, o rosnące bezrobocie, ale pyta także: kim jestem jako człowiek i jaki jest sens mojego życia, pracy, cierpienia, śmierci?. O co tak naprawdę chodzi w tym świecie ludzi zagonionych i znerwicowanych? Jak odbudować duchowość człowieka, niezależnie od jego pozycji zawodowej?⁶⁸.

Zakończenie

Arcybiskup Damian Zimoń przez całe swoje życie służył Kościołowi katowickiemu jako kapłan oraz piąty ordynariusz diecezji. W okresie jego posługi nastąpił dalszy rozwój sieci parafialnej w diecezji katowickiej. Arcybiskup poświęcił także ponad 100 nowych kościołów. Stawał także w obronie godności człowieka pracy. Szczególnie dotyczyło to ludzi, którzy nie potrafili odnaleźć się w nowej rzeczywistości społecznej po 1989 r. Wówczas pojawiły się nowe problemy społeczne z bezrobociem na czele. Jego gwałtowny wzrost był skutkiem restrukturyzacji przemysłu i przejściem do gospodarki rynkowej. Na Śląsku procesy restrukturyzacyjne były szczególnie odczuwalne wskutek likwidacji kopalń⁶⁹.

Zagadnień poruszanych przez abp. Damiana Zimonia w homiliach i przemówieniach jest znacznie więcej. Podjęty w artykule temat wymaga głębszej analizy w kontekście „opcji na rzecz ubogich”. Szczególne znaczenie miał tu wątek bezrobocia. Potwierdzeniem tego są cytaty z przemówień wygłaszanych podczas pielgrzymek do Piekars Śląskich, które abp Zimoń wykorzystywał jako miejsce głoszenia nadziei. W swoim liście o bezrobociu oraz książce *Pochylmy się nad bezrobociem* często nawiązywał także do swojego nauczania podczas pielgrzymek piekarskich. Stąd nauczanie piekarskie oraz list arcybiskupa o bezrobociu wzajemnie się uzupełniają i tworzą pewną całość⁷⁰.

⁶⁷ Tenże, *Etyczny wymiar bezrobocia...*, s. 8-10; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 60, 62-71; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 284-285.

⁶⁸ Zob. D. Zimoń, *Otoczmy troską życie rodziny. Słowo arcybiskupie do pielgrzymów*, WA 77 (2009), nr 5, s. 216; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, s. 284-285.

⁶⁹ Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem...; D. Zimoń, *Zostawiam Wam moją nadzieję...*, s. 30, 32; *Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego...*, s. 47-55.

⁷⁰ Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem... W książce na temat bezrobocia znajdują się obszerne fragmenty przemówień z lat 2000–2001, w których abp Zimoń omawia ten problem – zob. tenże, *Pochylmy się...*, s. 80-87.

Bibliografia

- Ciągle tonę i chwytam Jezusa. Z abp. Damianem Zimoniem rozmawiają Alina Petrowa-Wasilewicz i ks. Jerzy Szymik*, Katowice 2002.
- Rozmowa z arcybiskupem Damianem Zimoniem przeprowadzona przez autora artykułu 13 grudnia 2013 r. (w zbiorach autora).
- Zimoń D., „Przywracajmy nadzieję ubogim” – oto zadanie dla Kościoła na Śląsku, SK 2006, s. 29-32.
- Zimoń D., *Bezrobocie jako wyzwanie duszpasterskie. Wykład wygłoszony 20 października 2001 w Akademii Ekonomicznej w Katowicach*, WA 69 (2001), nr 10, s. 463-469.
- Zimoń D., *Ciebie Boże Wielbimy! Słowo powitania skierowane do pielgrzymów. Piekary Śląskie 28 maja 2000*, WA 68 (2000), nr 5, s. 199-203.
- Zimoń D., *Drogą Kościoła jest człowiek. Kościół katowicki wobec problemów społecznych w latach 1985–1995*, Katowice 1995.
- Zimoń D., *Drogi ku sprawiedliwości i miłości społecznej. Słowo w czasie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. Piekary 19 sierpnia 2001 r.*, WA 69 (2001), nr 7-8, s. 383-388.
- Zimoń D., *Duch Święty Was wszystkiego nauczy. Słowo powitania Metropolity Katowickiego Arcybiskupa Damiana Zimonia skierowane do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, WA 66 (1998), nr 5, s. 191-195.
- Zimoń D., *Etyczny wymiar bezrobocia*, SSHT 36,1 (2003), s. 5-11.
- Zimoń D., *Homilia arcybiskupa Damiana Zimonia podczas Mszy św. w I Niedzielę Adwentu transmitowanej przez Polskie Radio „Podwójny wymiar adwentowego czuwania”*, Kochłowice, 3 grudnia 1995 r., WA 63 (1995), nr 12, s. 552-556.
- Zimoń D., *Homilia na I Niedzielę Adwentu wygłoszona podczas Mszy Świętej transmitowanej przez Telewizję „Polonia” z okazji dnia Świętej Barbary, patronki górników. Ruda Śląska-Bykowina, parafia Świętej Barbary, 30.XI.2008 r.*, WA 76 (2008), nr 11, s. 501-503.
- Zimoń D., *Homilia na Mszy Świętej ku czci św. Barbary. Knurów, Parafia MB Częstochowskiej, 30.11.2003 r. (transmisja przez TV Polonia)*, WA 71 (2003), nr 11, s. 647-652.
- Zimoń D., *Homilia na Mszy Świętej transmitowanej przez Polskie Radio. Wodzisław Śl., 6 grudnia 1998 r.*, WA 66 (1998), nr 12, s. 613-616.
- Zimoń D., *Homilia podczas pielgrzymki świata pracy. Częstochowa 15.09.2002 r.*, WA 70 (2002), nr 9, s. 374-379.
- Zimoń D., *Homilia w II Niedzielę Adwentu Rok „B”. Msza Święta transmitowana przez I Program Polskiego Radia. Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Katowicach, 5 grudnia 1999 r.*, WA 67 (1999), nr 12, s. 583-586.
- Zimoń D., *Homilia w II Niedzielę Adwentu. Msza Święta transmitowana przez I Program Polskiego Radia. Jastrzębie Zdrój, parafia NMP Matki Kościoła, 7 grudnia 1997 r., godz. 9.00*, WA 12 (1997), s. 577-580.
- Zimoń D., *Homilia wygłoszona 2 grudnia 2001 r. w kościele św. Stanisława bpa i męczennika w Żorach w czasie Mszy Św. transmitowanej przez Program I Polskiego Radia*, WA 69 (2001), nr 12, s. 547-550.
- Zimoń D., *Homilia wygłoszona dla słuchaczy Radia Maryja. Bogucice, 30 VIII 1993 r.*, WA 61 (1993), nr 8, s. 379-381.

- Zimoń D., *Kościół katolicki na Śląsku wobec bezrobocia*, red. A. Wuwer, P. Kurzela, Katowice 2001.
- Zimoń D., *List pasterski metropolity katowickiego na Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Katowice 6 sierpnia 1999 r.*, WA 68 (2000), nr 6-7, s. 293-297.
- Zimoń D., *List pasterski z okazji wspomnienia św. Franciszka z Asyżu na niedzielę 28 IX 1986 r.*, WD 54 (1986), nr 9, s. 15-19.
- Zimoń D., *Modlitwą i służbą naśladować Chrystusa. Słowo metropolity katowickiego do pielgrzymów w Piekarach Śląskich 30.05.2004*, WA 72 (2004), nr 5, s. 185-194.
- Zimoń D., *Msza ku czci św. Barbary, patronki górników transmitowana przez radio z kościoła NMP Matki Kościoła w Jastrzębiu Zdroju, 1 grudnia 2002 r.*, WA 70 (2002), nr 12, s. 567-572.
- Zimoń D., *Nadszedł czas budzenia sumień. Słowo powitania metropolity katowickiego skierowane do pielgrzymów w Piekarach. Piekary, 26 maja 1996 r.*, WA 64 (1996), nr 5, s. 222-228.
- Zimoń D., *Odezwa arcybiskupa katowickiego na dzień św. Barbary w 1993 r.*, WA 61 (1993), nr 12, s. 555.
- Zimoń D., *Otoczmy troską życie rodziny. Słowo arcybiskupa do pielgrzymów*, WA 77 (2009), nr 5, s. 23-218.
- Zimoń D., *Pochylmy się nad bezrobociem*, Katowice 2002.
- Zimoń D., *Przemówienie biskupa katowickiego na rozpoczęcie pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców*, WD 58 (1990), nr 5, s. 173-175.
- Zimoń D., *Przemówienie metropolity katowickiego arcybiskupa Damiana Zimonia na rozpoczęcie pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców*, WA 60 (1992), nr 6, s. 259-261.
- Zimoń D., *Przepowiadać Chrystusa*, Katowice 1989.
- Zimoń D., *Przywracajmy nadzieję ubogim. Program duszpasterski na rok 2005/2006. Wykład wygłoszony we Wrocławiu, 24.08.2005 r.*, WA 73 (2005), nr 7-8, s. 364-369.
- Zimoń D., *Rodzina chrześcijańska nadzieją trzeciego tysiąclecia. Słowo do pielgrzymów piekarskich*, WA 73 (2005), nr 5, s. 259-264.
- Zimoń D., *Słowo biskupa katowickiego w związku ze strajkami*, WD 56 (1988), nr 8, s. 264-265.
- Zimoń D., *Słowo biskupa katowickiego wprowadzające w problematykę pielgrzymki*, WD 59 (1991), nr 9, s. 309-311.
- Zimoń D., *Słowo do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, WA 70 (2002), nr 5, s. 249-253.
- Zimoń D., *Słowo do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, WA 71 (2003), nr 5, s. 268-273.
- Zimoń D., *Słowo do pielgrzymów*, WA 72 (2004), nr 7-8, s. 283-287.
- Zimoń D., *Słowo metropolity katowickiego skierowane do pielgrzymów piekarskich. Piekary Śl., 30 maja 1999 r.*, WA 67 (1999), nr 5, s. 214-218.
- Zimoń D., *Słowo metropolity katowickiego skierowane do pielgrzymów piekarskich. Piekary, 27 maja 2001 r.*, WA 69 (2001), nr 5, s. 261-265.
- Zimoń D., *Słowo metropolity katowickiego z okazji dnia modlitw w intencji bezrobotnych w dniu 4 grudnia w święto św. Barbary*, WA 71 (2003), nr 11, s. 652-653.
- Zimoń D., *Słowo skierowane do kobiet i dziewcząt*, WA 73 (2005), nr 7-8, s. 351-359.
- Zimoń D., *Słowo wstępne arcybiskupa Damiana Zimonia*, WA 60 (1992), nr 8, s. 320-322.
- Zimoń D., *Słowo wstępne arcybiskupa katowickiego*, WA 61 (1993), nr 5, s. 225-228.

- Zimón D., *Słowo wstępne biskupa katowickiego Damiana Zimonia*, WD 55 (1987), nr 5, s. 242-246.
- Zimón D., *Słowo wstępne metropolity katowickiego*, WA 62 (1994), nr 5, s. 227-230.
- Zimón D., *Święto Podwyższenia Krzyża Świętego. Homilia arcybiskupa Damiana Zimonia na ogólnopolskiej pielgrzymce ludzi pracy. Jasna Góra, 14 września 1997 r.*, WA 65 (1997), nr 9, s. 463-469.
- Zimón D., *Świętowanie w życiu parafialnym przez uczestnictwo we Mszy Świętej na ziemiach polskich w XIX w.*, w: *Świętowanie niedzieli w aspekcie społeczno-etycznym*, red. A. Wuwer, Katowice 2013, s. 15-21.
- Zimón D., *Sytuacja socjalna Polski na przykładzie Górnego Śląska jako wyzwanie duszpasterskie*, SSHT 37,1 (2004), s. 5-16.
- Zimón D., *Te Deum laudamus. Słowo powitania pielgrzymów w Piekarach. Piekary Śląskie, 20 sierpnia 2000 r.*, WA 68 (2000), nr 8, s. 364-368.
- Zimón D., *Wiara w Chrystusa jest źródłem nadziei. Słowo do pielgrzymów*, WA 71 (2003), nr 8, s. 445-450.
- Zimón D., *Zostawiam Wam moją nadzieję. Rozmowa z A. Petrową-Wasilewicz i ks. A. Wuwere*, Kraków 2017.
- Chromy R., *Przyjdzie czas na mądrość*, GK nr 46 (1031), z 20.11.2011, s. 8-9.
- Dziuba A., *W poszukiwaniu lepszego życia. Katowickie w PRL – obszar migracji*, „Biuletyn IPN” 9 (2017), s. 84-95.
- Głosimy Chrystusa Ukrzyżowanego. W 25. rocznicę sakry biskupiej Metropolity Katowickiego abp. Damiana Zimonia*, red. B. Pietyra, K. Kukowka, Katowice 2010.
- Grajewski A., *Twój Gość. 85 lat „Gościa Niedzielnego”*, Katowice 2008.
- Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens* (1981).
- Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis* (1987).
- Jan Paweł II, Encyklika *Centessimus annus* (1991).
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002².
- Komunikat biskupów polskich na temat bezrobocia*, WA 69 (2001), nr 3, s. 163-164.
- Lubina-Cipińska D., *Ziemia z uśmiechu Boga. Rozmowy o Górnym Śląsku*, Katowice 2006.
- Łuczak M., *Teologia społeczna w kościele katowickim 1925–2010*, Częstochowa 2013.
- Miller T., *Górnicy Zdrój, czyli jak z wioski zrobić miasto*, „Biuletyn IPN” 2 (2002), s. 46-51.
- Mówię do Was „Szczęść Boże”. Kardynał Karol Wojtyła – Ojciec Święty Jan Paweł II do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, Katowice 2005².
- Myszor J., *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999.
- Myszor J., *Zarys historii archidiecezji katowickiej*, SK 2005, s. 34-44.
- Nie będę samotnikiem. Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem*, GK 44 (1029) z 6.11.2011, s. 6.
- Piecha H., Szpor F., *Ingres. Niedziela 30 czerwca*, WD 53 (1985), nr 7, s. 241-244.
- Piecha H., Szpor F., *Konsekracja*, WD 53 (1985), nr 7, s. 230-234.
- Prokop K.R., *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła katowickiego (1925/1926–2005/2006)*, SSHT 39,2 (2006), s. 391-411.

- Rozmowa z arcybiskupem Wiktorem Skworcem przeprowadzona przez autora artykułu 3 kwietnia 2014 r. (w zbiorach autora).
- Skworec W., *Dziś wchodzimy w czas Adwentu. Słowo pasterskie na Adwent 2011 roku*, WA 79 (2011), nr 11, s. 455-459.
- Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst łacińsko-polski*, Poznań 2008².
- Sudnik-Paluch M., *Mecenas w mitrze*, GK 46 (1031) z 20.11.2011, s. 7.
- Tracz B., *Cios sierp(ni)owy. Strajki na Górnym Śląsku w 1988 r.*, „Biuletyn IPN” 4 (2019), s. 13-24.
- Tracz B., *Niezrealizowane postulaty. Strajkowe lato 1988 roku w województwie katowickim*, „Biuletyn IPN” 9 (2017), s. 112-126.
- W trosce o nową kulturę życia i pracy. List społeczny Episkopatu Polski na temat bezrobocia*, WA 69 (2001), nr 11, s. 500-518.
- Wuwer A., *Katolicka nauka społeczna w nauczaniu piekarskim arcybiskupa Damiana Zimonia podczas pielgrzymek mężczyzn w latach 1986–2004*, w: *Rocznice, które... wspominają, uobecniają i zapowiadają. Zagadnienia socjologiczne, historyczne i teologiczne*, red. J. Kozyra, M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2005, s. 33-76.
- Wuwer A., Szlachta D., *Caritas et iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017 (Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 17).
- Wuwer A., Szlachta D., *De profundis ad te clamamus. Świat górników w radiowych i telewizyjnych homiliach biskupów katowickich na uroczystość św. Barbary (1983–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017 (Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 20).
- Wuwer A., Szlachta D., *Mater et familiae advocata. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017 (Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 18).
- Życiorys J.E. Księdza Biskupa Nominata dra Damiana Zimonia*, WD 53 (1985), nr 7, s. 224-225.

Słowa kluczowe: katolicka nauka społeczna, praca, bezrobocie, diecezja katowicka, Damian Zimoń, pielgrzymki

Keywords: catholic social teaching, work, diocese of Katowice, Damian Zimoń, pilgrimages